

О.В.Олійник

АНАЛІЗ АНТИБІОТИКОРЕЗИСТЕНТНОСТІ ХВОРИХ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ТА ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСНІЙ ЛІКАРНЯХ У 2012 Р

Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського

Мета роботи – вивчення антибіотикорезистентності мікроорганізмів у відділеннях анестезіології та інтенсивної терапії Тернопільської університетської та Хмельницької обласної лікарні. Матеріали і методи. Обстежено 314 пацієнтів, які перебували на лікуванні у відділеннях анестезіології та інтенсивної терапії Тернопільської університетської та Хмельницької обласної лікарні в 2012 р. Результати. У Тернопільській університетській лікарні 85 % від складу мікрофлори становили грамнегативні мікроорганізми, в Хмельницькій обласній лікарні – лише 18,8 %. Висновок. Отримані дані щодо антибіотикорезистентності сприятимуть підвищенню ефективності лікування хворих у відділеннях анестезіології та інтенсивної терапії Тернопільської університетської та Хмельницької обласної лікарні.

Ключові слова: антибіотикорезистентність, внутрішньолікарняні інфекції.

Нині проблема нераціональної антибіотикотерапії набула глобального характеру. Широке необгрунтоване застосування антибіотиків спричиняє появу резистентних штамів збудників. Антибіотикорезистентність виходить за рамки суто медичної проблеми, має важливе соціально-економічне значення і в розвинених країнах розглядається як загроза національній безпеці.

Мета роботи – вивчити антибіотикорезистентність у відділеннях анестезіології та інтенсивної терапії Тернопільської університетської та Хмельницької обласної лікарні.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Обстежено 178 пацієнтів, які перебували на лікуванні у відділенні анестезіології та інтенсивної терапії (ВАІТ) Тернопільської університетської лікарні, та 136 – у ВАІТ Хмельницької обласної лікарні. Серед пацієнтів ВАІТ Тернопільської університетської лікарні 46 мали політравму з тяжкою черепно-мозковою травмою із субдуральними гематомами, і були прооперовані з приводу останніх, 12 пацієнтів

прооперовано з приводу пухлин мозку. 44 пацієнти мали хірургічну абдомінальну патологію: 5 – прооперовано з приводу холециститу, 23 – з приводу новоутворень органів шлунково-кишкового тракту з клінікою гострої кишкової непрохідності, 9 – з приводу панкреонекрозу, 7 – з приводу політравми з ушкодженням внутрішніх органів). 14 пацієнтів мали політравму із забосм легенів та пневмотораксом, 16 – гостру ниркову недостатність і перебували на гемодіалізі. 26 хворих прооперовано з приводу урологічної патології, 20 – з інших причин.

У Хмельницькій обласній лікарні панкреонекроз мали 13 осіб, черепно-мозкову травму – 35, перитоніти, зумовлені кишковою непрохідністю – 11, флегмони ший з медіастинітом – 3, інсульти – 38, менінгіт – 3, пневмонії – 10, сепсис – 2, політравму – 14, міастенію – 1 особа.

Усі пацієнти отримували лікуванням з антибіотикотерапією. Проводили посіви зразків крові, мазків з ротоглотки, виділень з трахеї та виділень з дренажних ран.

Дослідження біологічного матеріалу та інтерпретацію отриманих результатів проводили

згідно з наказом МОЗ СРСР № 535 від 22.04.1985 р. «Об унификации микробиологических (бактериологических) методов исследования, применяемых в клинко-диагностических лабораториях лечебно-профилактических учреждений» [2], наказом МОЗ України № 167 від 05.04.2007 р. про затвердження методичних вказівок «Визначення чутливості мікроорганізмів до антибактеріальних препаратів» [3]. Ідентифікацію виділених мікроорганізмів здійснювали загальноприйнятим бактеріологічним методом, дотримуючися класифікації Бергі (1997). Чутливість виділених штамів мікроорганізмів до антибіотиків визначали згідно з наказом МОЗ України № 167 від 05.04.2007р.

Після ідентифікації мікроорганізмів визначали чутливість мікроорганізмів до антибактеріальних препаратів диско-дифузійним методом згідно з наказом МОЗ № 167 від 5.04.2007 р. та з урахуванням арсеналу антибіотиків, які використовували у відділенні. Якщо було відомо, що антибіотик недоцільно використовувати у конкретному випадку (наприклад, через вузький спектр), то визначення чутливості не проводили.

Крім того, оскільки поширення видів мікроорганізмів було різним, абсолютне значення кількості хворих, які мали певний вид мікроорганізму, могла бути меншою шести. В такому випадку визначення також не проводили через можливу невелику достовірність результатів.

Статистичний аналіз результатів досліджень проводили за допомогою комп'ютерної програми Microsoft Office XP, пакета програм аналізу Excel-2002.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Аналіз етіологічної структури мікрофлори виявив, що склад мікрофлори в досліджуваних лікарнях значно відрізнявся (табл. 1–3).

Аналіз даних щодо антибіотикочутливості основних видів мікроорганізмів виявив наявність

резистентності як до грамнегативних, так і до грампозитивних збудників в обох лікарнях (див. табл. 1–3).

У ВАІТ Тернопільської університетської лікарні приблизно 85 % від складу мікрофлори становили грамнегативні збудники, тоді як у Хмельницькій обласній лікарні – тільки 18,8 %. Перше місце за поширенням в обох лікарнях посідали грамнегативні мікроорганізми: в Тернопільській університетській лікарні роду *Enterobacter*, в Хмельницькій обласній лікарні – *Acinetobacter baumani*. У Хмельницькій обласній лікарні бактерій роду *Enterobacter* не було взагалі, а в Тернопільській університетській лікарні відносна кількість мікроорганізмів роду *Acinetobacter* становила 4,09 %. Особливістю мікрофлори в Хмельницькій обласній лікарні була наявність *Kokuria kristinae*. Цей мікроорганізм являє собою нетиповий мікрокок, що є факультативним анаеробом і трапляється у воді, ґрунті, харчових продуктах, на шкірі людини і найчастіше не є патогенним.

Грамнегативна флора була більш резистентною в Тернопільській університетській лікарні, грампозитивна – у Хмельницькій обласній лікарні.

Антибіотикорезистентність в Україні має свої особливості. Контроль за раціональним використанням антибактеріальних та противірусних засобів здійснюється на державному рівні. Так, з метою підвищення ефективності та безпечності використання антибактеріальних і противірусних засобів, запобігання появі та селекції резистентних штамів бактеріальних збудників інфекційних захворювань у лікувально-профілактичних закладах України згідно зі спільним наказом МОЗ України та АМН України № 489/111 від 24.12.2002 створено комісію з контролю за раціональним використанням антибактеріальних та противірусних засобів. Вжиття заходів щодо мінімізації необґрунтованого застосування антибіотиків дасть змогу зберегти їх ефективність для випадків раціонального застосування.

Таблиця 1. Антибіотикорезистентність збудників у ВАІТ Тернопільської університетської лікарні, %

Препарат	<i>E. coli</i>	<i>Ps. aeruginosa</i>	<i>Klebsiella</i>	<i>Staph. aureus</i>	<i>E. coli</i>	<i>Acinetobacter</i>	<i>Str. pyogenes</i>	<i>St. epidermidis</i>	<i>Proteus</i>	<i>Citrobacter</i>	<i>Enterococcus</i>
	26,47	25,15	19,2	12,2	7,01	4,09	1,75	1,75	1,71	1,71	1,17
Цефазолін		75		25				100			
Цефутоксим	100	100	83,4	100							
Цефотаксим	100	77,7	75	25	50		100	100			
Цефтазидим	86,7	84,2	100		100	100					
Цефтріаксон	96,2	88,5	85,7	14,3	66,7	85,8	100	100			66,7
Цифоперазон	90,9	77,8	100		100	100			100		
Цефепім	100	76,5	95,8	60	100	100		100		100	100
Цефиксим	100		100					100			
Цефтізоксим	100	100	100	100							
Сультперазон	65		100	25			100			100	
Офлоксацин	100	80	66,7	25	100	100					
Левофлоксацин	100	100	81,3	42,9	66,7	100	33,4	100	100		100
Ципрофлоксацин	100	93,4	100	0	100	100		100			
Максидин	90	100	80	25	100			50	100		
Гатіфлоксацин	100	90	73,7	25	100	100	25		100		
Оксацилін				36,4			100	100			45
Амоксиклав	100	100	75	25	25			100			
Ампіцилін				100		100	100				100
Тикорциліну клавуланат	100	40	50	25	100			25			
Гентаміцин		50	100	0	100	100		100	90		
Тобраміцин	50	50	100								
Амікацин	95	84,6	64,3	33,4	75	100	100		100		100
Лінкоміцин			100	50			100				100
Ванкоміцин				25			25	25			25
Азитроміцин				100		25	25	100			25
Ріфампіцин				33,4				25			
Доксіциклін			100	75			50				100
Іміпенем	64,7	100	88,9	66,7	0			100		100	
Меропенем	64,7	57,2	40	50	0			100	100		25

Отримані результати щодо чутливості мікрофлори до антибіотиків збігаються з даними інших мікробіологічних досліджень [4, 5]. Відповідно до результатів інших досліджень найбільш поширеними у відділеннях інтенсивної терапії є бактерії родини *Enterobacteriaceae*. При

цьому найбільшу активність щодо них мали меронем, іміпенем, ертапенем, амікацин, піперацилін, гентаміцин та цефалоспорины IV покоління [6–10].

Загалом ситуація з резистентністю мікрофлори до антибіотиків в Хмельницькій

обласній лікарні можна вважати дещо кращою. Це пов'язано з тенденцією до розвитку резистентності насамперед серед грамнегативних мікроорганізмів, що спостерігається в більшості клінік світу. Велику різницю у складі мікрофлори між лікарнями

Таблиця 2. Антибіотикорезистентність збудників у ВАІТ Хмельницької обласної лікарні

Показник	<i>Acinetobacter baumannii</i>	<i>Enterococcus faecium</i>	<i>Klebsiella pneumoniae</i>	<i>Pseudomonas aeruginosa</i>	<i>Candida</i>	<i>Candida crusei</i>	<i>Kokuria kristinae</i>	<i>St. aureus</i>	<i>St. epidermidis</i>	<i>St. hominis</i>	<i>St. saproph.</i>	<i>Str. mitis</i>	<i>Str. sanguinis</i>
Розповсюдженість, %	18,8	14,1	4,7	7,1	10,6	2,4	1,2	10,6	14,1	3,5	5,9	1,2	5,9
Амікацин	93,7	93,7	100	83,3						100			
Амоксиклав	100	100	100	100				100	100				100
Ампіцилін	100	100	100	100				100					100
Ампіцилін сульбактам	100		100										
Азитроміцин	100	100		100			100	100	66,7	100	100	0	100
Азтреонам	100	66,7		100									
Цефазолін	0	100							0	100			
Цефепім	100	50	100	100				100					
Цефоперазон	100	100	0	40									100
Цефотаксим	100	100	100									0	100
Цефтазидим	81,8		100	75									
Цефуроксим	100	100		100									
Хлорамфенікол	-				100		100	83,3	80	100	66,7		100
Ципрофлоксацин	100		100					66,7	100				
Клотримазол					100	100							
Флюконазол					85,7	0							
Гентаміцин	100	50	100	100			0	33,37	54,4	33,3	80		100
Іміпенем	100	100	100	66,7					0		0		
Левофлоксацин	100		100	100			100	14,3	60	66,7	60	0	60
Лінекоміцин							100	60	83,3		66,7	0	66,7
Лінезолід								0	0	0	0		
Меропенем	31,8		0	64,1							100		
Нетилміцин		100											
Ністатин		100			0	0							

Примітка: порожні комірки означають, що визначення чутливості не проводили.

Таблиця 3. Антибіотикорезистентність збудників у ВАІТ Хмельницької обласної лікарні

Показник	<i>Acinetobacter baumannii</i>	<i>Enterococcus faecium</i>	<i>Klebsiella pneumoniae</i>	<i>Pseudomonas aeruginosa</i>	<i>Candida albicans</i>	<i>Candida crusei</i>	<i>Kokuria kristinae</i>	<i>St. aureus</i>	<i>St. epidermidis</i>	<i>St. hominis</i>	<i>St. saproph.</i>	<i>Str. mitis</i>	<i>Str. sanguinis</i>
Розповсюдженість, %	18,8	14,1	4,7	7,1	10,6	2,4	1,2	10,6	14,1	3,5	5,9	1,2	5,9
Офлоксацин	100												
Оксацилін	100	100	100				100		75	100	100	100	100
Пеніцилін	100		100				100	100	91,9	100	100	100	100
Піперацилін	100			100									
Стрептоміцин		50											
Тетрациклін								0				100	33,3
Тобраміцин	100			100									
Ванкоміцин							0	37,5	0	0	0		
Амфотеріцин					100	100							
Кліндаміцин								0	26,7	66,7	0		50
Фосфоміцин								0					
Нітрофурвнтоїн								0	0				
Ріфампіцин								0	40	0	66,3		
Триметоприм								100	100				

Примітка: порожні комірки означають, що визначення чутливості не проводили.

можна пояснити, ймовірно, тим, що у Хмельницькій обласній лікарні під час проведення дослідження тривав капітальний ремонт з глибокою заміною покриття стін відділення. Крім того, структура захворювань пацієнтів у відділеннях була дещо різною.

Негативним фактом є значне зниження чутливості флори в обох лікарнях до тієнаму. Останній широко використовують у світі у початковій емпіричній терапії. Позитивним моментом є збереження меропенемом антимікробної активності майже у половини хворих, зростання чутливості мікроорганізмів до антибіотиків, які застосовували рідше у зв'язку з даними про їх низьку ефективність. Зокрема,

у двох лікарнях відзначено зростання чутливості флори до рифампіцину.

На жаль, українським лікарям при оцінці резистентності доводиться орієнтуватися на дані зарубіжних джерел, оскільки вітчизняна система моніторингу антибіотикорезистентності є недосконалою. Має місце соціальна проблема неадекватного доступу до ліків. Бідність пацієнтів або лікувальних закладів, надзвичайні ситуації призводять до того, що частіше починають використовувати неякісні або підроблені препарати, що зумовлює швидку селекцію резистентних штамів мікроорганізмів. Іншою причиною зростання резистентності до антибіотиків у відділеннях анестезіології та інтенсивної терапії в

Україні може бути профілактичне призначення антибіотиків хірургами під час оперативного лікування. У такому випадку найчастіше пригнічується ріст лише чутливої до антибіотика мікрофлори і створюються умови для заселення організму резистентною флорою. В такому випадку у 2,5 разу зростає кількість ускладнень. Ще одна причина – недостатнє дозування антибіотиків, часто зумовлене бідністю пацієнтів. Можливою помилкою можуть бути неправильні, найчастіше – збільшені інтервали між призначенням препаратів.

ВИСНОВОК

Отримані дані щодо антибіотикорезистентності дають змогу оцінити можливості застосування антимікробних препаратів в емпіричній терапії. Ураховуючи велику кількість мультирезистентних ізолятів у конкретному стаціонарі, призначення емпіричної терапії при лікуванні у ВАІТ слід проводити на підставі локальних даних щодо чутливості флори до антибіотиків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Глобальная стратегия ВОЗ по сдерживанию устойчивости к противомикробным препаратам / WHO/CDS/CSR/DRS/2001.2a. - <http://www.anticbiotic.ru/index.php>.
2. Наказ МОЗ СРСР № 535 від 22.04.1985 р. «Об унификации микробиологических (бактериологических) методов исследования, применяемых в клинико-диагностических лабораториях лечебно-профилактических учреждений» / <http://www.bestpravo.ru/fed1991/data03/tex14204.htm>.
3. Наказ МОЗ України № 167 від 05.04.2007 р. про затвердження методичних вказівок «Визначення чутливості мікроорганізмів до антибактеріальних препаратів» (2008) *Новости медицины и фармации*, № 236, с. 2-4.
4. Палагин П.С. (2012) Современное состояние антибиотикорезистентности возбудителей внебольничных инфекций мочевых путей в России: результаты исследования «ДАРМИС» (2010–2011). *Клин. микробиол. антимикроб. химиотер.*, № 14(1), с. 67-73.
5. Садова-Чуба З.Т. (2012) Аналіз антибіотикорезистентності основних збудників катетер-асоційованих інфекцій сечових шляхів у дітей, які потребують інтенсивної терапії. *Біль, знеболювання і інтенсивна терапія*, № 3, с. 72-78.
6. Горбич И.А. (2012) Значение адекватной эмпирической антибактериальной терапии при нозокомиальных инфекциях, вызванных *Acinetobacter baumannii*. *Клин. микробиол. антимикроб. химиотер.*, № 14(4), с. 309-321.
7. Al-Otaibi F.E. (2013) Clinical and laboratory profiles of urinary tract infections caused by extended-spectrum beta-lactamase-producing *Escherichia coli* in a tertiary care center in central Saudi Arabia. *Saudi Med. J.*; 34, 2: 171-176.
8. Trends in Resistance to Carbapenems and Third-Generation Cephalosporins among Clinical Isolates of *Klebsiella pneumoniae* in the United States, 1999-2010 (2013) *Infect. Control. Hosp. Epidemiol.*; 34, 3: 259-268.
9. Ничитайло М.Ю., Булик І.І. (2011) Застосування мепенаму в профілактиці та лікуванні гнійних ускладнень гострого деструктивного панкреатиту. *Клін. хірургія*, № 12, с. 22-24.
10. Антибактеріальна терапія та імунорекція у хворих на гострий панкреатит: метод. Рекомендації / М.Ю. Ничитайло, Є.Б. Медвецький, В.В. Петрушенко та ін. (2010). К., 25 с.

О.В.Олійник

АНАЛИЗ АНТИБИОТИКОРЕЗИСТЕНТНОСТИ БОЛЬНЫХ В ТЕРНОПОЛЬСКОЙ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ И ХМЕЛЬНИЦКОЙ ОБЛАСТНОЙ БОЛЬНИЦАХ В 2012 г.

Цель работы – изучение антибиотикорезистентности микроорганизмов в отделениях анестезиологии и интенсивной терапии Тернопольской университетской и Хмельницкой областной больницы. *Материалы и методы*. Обследованы 314 пациентов, которые находились на лечении в отделениях анестезиологии и интенсивной терапии Тернопольской университетской и Хмельницкой областной больницы в 2012 г. *Результаты*. В Тернопольской университетской больнице 85 % от состава микрофлоры составляли грамотрицательные микроорганизмы, в Хмельницкой областной больнице – только 18,8. *Вывод*. Полученные данные относительно антибиотикорезистентности будут способствовать повышению эффективности лечения больных в отделениях анестезиологии и интенсивной терапии Тернопольской университетской и Хмельницкой областной больницы.

Ключевые слова: антибиотикорезистентность, внутрибольничные инфекции.

O. Oliyuk

ANALYSIS OF ANTIBIOTIC RESISTANCE OF PATIENTS IN TERNOPIL UNIVERSITY HOSPITAL AND KHMELNITSKI REGIONAL HOSPITAL IN 2012

The aim – to study data about antimicrobial resistance in department of anesthesiology and intensive care of Hospital of Ternopil State Medical University and Khmelnytsky Regional Hospital. *Methods and materials.* 314 patients which were treated in intensive care departments of both hospitals in 2012 were investigated during this work. *Results.* 85 % of microflora in Ternopil Medical University Hospital were Gram-negative, in Khmelnytsky Regional Hospital – only 18.8 %. *Conclusions.* The acquired data can help to improve results of treatment of patients of both departments.

Key words: antibiotic resistance, intrahospital infection.